

Алла ЛИСЕНКО
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнського національного технічного університету,
м. Кропивницький, Україна

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ

Функціонування суб'єктів господарювання на сучасному етапі соціально-економічного розвитку суспільства здійснюється в умовах впливу значної кількості різноманітних видів ризиків та загроз. Зважаючи на це, своєчасна ідентифікація факторів імовірного виникнення ризиків та загроз забезпечує ефективне управління суб'єктами господарювання.

В умовах мінливого зовнішнього середовища для ефективного управління суб'єктами господарювання передусім необхідно враховувати розроблені науковцями підходи щодо визначення сутності понять «ризик» та «загроза», а також класифікації ризиків.

Досліджуючи еволюцію категорії «ризик», Гросул В. А. та Усова М. О., виокремлюють чотири етапи [1, с. 59]:

- донауковий (III ст. до н. е. - V ст. н. е., період відсутності знань та наукових розробок у вивченні категорії «ризик»);
- середньовічний (кінець V ст. - початок XVII ст., зародження теоретичних знань про ризики);
- пік розвитку (XVII - XVIII ст., період розвитку основ статистики та теорії ймовірності як базового теоретичного підґрунтя для оцінювання ризиків);
- новий етап (XIX ст. - теперішній час, активізація наукових досліджень щодо розкриття сутності ризиків та їх характеристик, прогнозування ризиків та управління ними).

На основі узагальнення існуючих підходів до визначення сутності ризику Гросул В. А. та Усова М. О. пропонують розглядати поняття «ризик», виходячи з позицій інтегрованого підходу, як об'єктивно-суб'єктивну категорію, з використанням якої можна охарактеризувати невизначеність в економічному просторі, зумовлену дією різноманітних факторів бізнес-середовища, які здійснюють прямий та непрямий вплив на діяльність суб'єктів господарювання [1, с. 62].

Поняття «загроза» більшість науковців розглядає як подію, що зумовлює шкоду або ж порушення нормального функціонування суб'єкта господарювання та, як наслідок, є причиною формування збитків, які виникають під дією впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, а отже потребують необхідності у впровадженні суб'єктом господарювання комплексу заходів з метою їх нейтралізації та подальшого усунення. Зокрема, Колісніченко П. Т., пов'язуючи поняття «загроза», «безпека» та «небезпека», трактує зміст поняття

«загроза» як дію сукупності дестабілізуючих природних чинників та/або суб'єктивних, які пов'язані з недобросовісною конкуренцією й порушенням норм і законів, що може стати причиною потенційних або ж реальних втрат для суб'єкта господарювання [2, с. 56].

Класифікуючи ризики в системі управління суб'єктами господарювання, Василюшин С. І. виокремлює наступні критерії класифікації та види ризиків: за видами діяльності підприємств (виробничий, фінансовий, комерційний, інвестиційний, валютний, юридичний, інноваційний); залежно від можливого результату (чистий, спекулятивний); за сферою походження (соціально-політичний, адміністративно-законодавчий); за причинами виникнення (природно-екологічний, географічний, геополітичний, ризик невпевненості в майбутньому, суб'єктивний ризик, ризик нестачі інформації); за ступенем обґрунтованості прийняття ризику (обґрунтований, частково обґрунтований, авантюристичний); за відповідністю допустимим межах (допустимий, критичний, катастрофічний); за ступенем впливу під час реалізації ризику (негативний, нульовий, позитивний); за можливістю прогнозування (прогнозований, форс-мажорний, непрогнозований) [3, с. 180].

На сучасному етапі при оцінці ризиків діяльності суб'єктів господарювання в Україні необхідно враховувати економічні, екологічні, соціальні ризики та загрози впливу війни, виокремлюючи при цьому прояв таких ризиків та загроз у зонах бойових дій, на звільнених територіях, а також на територіях, які не входять до переліку вище зазначених.

Враховуючи той факт, що за своєю природою ризики тісно пов'язані з умовами невизначеності, доцільно здійснювати обґрунтований вибір підходів та методів оцінювання рівня ризику. Важливу роль при цьому відіграє економічний аналіз як основа для вибору таких підходів і методів та прийняття на цій основі ефективних рішень, які забезпечуватимуть зниження ризиків та загроз, розробку антикризових заходів, підбір підходів щодо захисту суб'єкта господарювання від ймовірних втрат і збитків, що загалом забезпечить якісне управління суб'єктом господарювання.

Доцільним є поєднання кількісних та якісних методів аналізу при ідентифікації та оцінці ризиків та загроз, визначенні причин їх виникнення, потенційних сфер з використанням економіко-математичних методів та моделей, побудовою детермінованих та стохастичних факторних залежностей для максимально повного урахування чинників невизначеності та випадковості.

У процесі проведення аналізу ризиків та загроз здійснюється підготовка інформації, її групування, розробляється система показників, здійснюються відповідні розрахунки з використанням як неформалізованих, так і формалізованих методів дослідження, застосовуються методи математичної статистики, експертних оцінок, інші методи оцінювання рівня ризику. При цьому важлива роль відводиться теоріям ймовірностей, випадкових процесів, ігор [4, с. 107].

Ефективне управління суб'єктами господарювання в умовах ризиків та загроз не можливе без злагодженого функціонування системи управління суб'єктом господарювання та її складових компонентів [5, с. 75]:

- підсистем (функціональної підсистеми та підсистеми забезпечення);
- функцій (планування, регулювання, організація, координація, мотивація, облік, контроль, аналіз);
- принципів (системність, комплексність, гнучкість, оптимальність);
- елементів (технічних, технологічних, економічних, організаційних, соціальних).

В системі управління суб'єктом господарювання поєднуються керуюча та керована системи, злагоджена взаємодія між якими забезпечується на основі вмілого використання аналітичних підходів. При цьому мірилом ефективності використання аналітичних підходів є удосконалення системи управління й організаційної структури суб'єкта господарювання, оптимізація бізнес-процесів та витрат, забезпечення конкурентних переваг, підвищення ефективності використання наявних ресурсів з одночасним нарощуванням прибутковості та підвищенням фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

Отже, економічний аналіз слугує основою ефективного управління суб'єктами господарювання в умовах ризиків та загроз. Саме аналіз дає можливість виокремити чинники впливу на формування важливих результативних показників фінансово-господарської діяльності, здійснити їх деталізацію, систематизацію та синтез, провести необхідні розрахунки з метою обґрунтування рішень та їх подальшого впровадження у практичній площині.

Список використаних джерел:

1. Гросул В.А., Усова М.О. Ризик: сутність, причини виникнення та основні види. *Економічний простір*, 2021. № 176. С. 58-64. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/176-9>.
2. Колісниченко П.Т. Загрози, ризики та небезпеки в системі економічної безпеки підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. 2017. Вип. 24. Ч. 1. С. 56-59. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_24/1/13.pdf.
3. Василішин С.І. Ризики економічної безпеки в системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. Вип. 3(2). С. 178-183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_3%282%29_28.
4. Лисенко А.М. Базові теоретичні основи аналізу фінансових ризиків. *Інноваційне підприємництво та торгівля: сучасний стан та перспективи розвитку: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 23 травня 2023 р.* Херсон: ХДАЕУ, 2023. Т. 1. С. 106-108. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/handle/123456789/12995>.
5. Лисенко А. М. Маркетинговий аналіз як основа прийняття рішень в управлінні виробничо-збутовою діяльністю суб'єкта господарювання. Маркетинг у підприємстві, біржовій діяльності та торгівлі в smart-суспільстві: управлінський, інноваційний та методичний виміри : колективна монографія / За наук. ред. І. В. Перезової. Львів: Видавець Кошовий Б.-П.О., 2023. С. 73-97. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/handle/123456789/13507>.